

TIBOLDI ISTVÁN.

Több egy évinél, hogy egyházunk e kiváló jelességű férfia, a jó öreg Tiboldi, munkás és közhasznú életét bevégeztén, mint a többi halott, nyugszik szép csendesen oda lent a sirban; több egy évinél, hogy a résztvevők és őszinte tisztelők nagy serge a kegyelet hálás érzetével kísérte ki a kis és nagy kedei emelkedett helyen nyugvó templomhoz, hogy ott a végtiszteletet megadván, az egyház és haza e hű fiának, a székelyföldi szép szokás szerint, mint egyházi szolgát, a templom kerítésében végnyugalomra helyezze. Méltó, hogy ne feledkezzünk meg róla egészen halála után se, méltó, hogy újítsuk meg emlékezetét még egyszer nyilvánosan s azt becses folyóiratunk hasábjain megörökítsük, átadván a késő nemzedéknek is buzdításul s lelkesítő tanuságul mindazoknak, kik a jók, igazak és nagyok példáiból okulni kívánnak és szeretnek.

Tiboldi István a múlt század szülötte; saját följegyzése szerint 1793-ban született Udvarhelymegye Szentmiklós községében, egyszerű szülőktől, s mintha családjában a hosszas élet különös isteni adomány lenne, egyik testvérbátyja kevéssel utána halt meg, másik testvére pedig ma is él. Első tanulását, mint maga összegyűjtött munkái előszavában írja, 7 éves korában kezdette, egyik közeli szomszéd faluban, mely valószínűleg Siménfalva lehetett, hol mint írja, ekkor egy félszemű, jó, de igen nagy mérgű tanító volt, ki ismét nem lehetett más, mint Bodor János, minthogy ő volt 1801—1805-ig siménfalvi mester, ¹⁾ s mint írja, ez szentgericzei mester is volt, nem tudom a valóságnak megfelel-e feltevésem. Innen tanulmányai tovább folytatására a sz.-kereszturi algyrnásiumba ment, hol a „Regestrum Gymnasii Sz.-Kereszturiensis Togatorum“ című protocollumban 1810 febr. 18-ról keltezve neve beírva található. Itteni tanulásáról, szorgalmáról és előmeneteléről egyebet nem tudhatni. Majd Kolozsvárra ment, hol tanulását bevégezvén, Tordára tétetett át seniorrá. Itt folytatott működé-

¹⁾ L. Al.-siménfalvi ekkl. története Ker. Magv. 1879. évi folyam 3 füzet.

séről sem tudhatunk majd semmit, mivel az egykoruakat, kik erről szólhatnának, rég elsöpörte az enyészet, irott följegyzések pedig nincsenek. Nem tudhatjuk tehát, mikor ment Kolozsvárra? ¹⁾ mikor onnan Tordára? de tény az, hogy a két helyeni összes léte nem lehetett több kilencz évnél; mert 1810-ben még Kereszturon van bejegyezve, 1819-ben pedig már, mint szent-gericzei iskolamester emlittetik. Pályára lépésekor tehát 26 éves volt, telve az ifju kor lelkesütségével s a pálya iránti odaadó szeretetével, melyek nélkül sehol, de az iskolatanitói pályán épen semmi tényleges sikert felmutatni nem lehet, csupán napszámcossá süllyed az egyén s robottá a legnemesebb munka, elvesztvén minden szépségét és vonzerejét a még napjainkban is bár meglehetősen soványul díjazott és hálátlan, de az erkölcsi és vallási szintugy, mint az állami és társadalmi életre való kihatását tekintve, legdicsőbb pályatér!

Kedvező körülménynek vehetjük mindenestire Tiboldit illetőleg, hogy első kilépésével már az elsőrangú ekkleziák egyikébe jutott, hol a mellett, hogy nemes buzgalmanak s tehetségei érvényesítésének széles mező tárult ki, levén növénydekeinek száma a két nemből, egyik volt tanítványa tanúsítása szerint ²⁾ 100-tól 120-ig, ³⁾ azon kívül oly anyagi állás volt az ekklezsia által biztosítva számára, mely a különben is kevés igényekkel bíró egyszerű mestert, kinek családra sem volt gondja teljes életében, felmenté minden egyébtől, s alkalmat nyújtott neki arra, hogy lelkének sugallatát követve, élhessen benső hivatásának, a népnevelésnek, sőt azt is megengedé, hogy szelid muzsája hívására hallgatva, a költészet egén is, habár nem elsőrangú, de egy kis körben szeliden mosolygó fényű csillaggá avassa fel magát.

Tiboldi Szentgericzen 1844-ig volt állandóan a mesteri hivatalban, tehát 25 évet. Az idő végetlen tengerében alig egy parányi csepp, de egy ember életében nem ritkán egy fél életkor, s midőn tudjuk, hogy gyakran órák lefolyása alatt is világra szóló események történnek s egy-egy lumenszerű tehetség néhány évi működésével irányt szab százakig a világ folyásának: méltó okunk van hinni, hogy egy község életére is elhatározó befolyása van 25 évig terjedő hangyaszorgalmu

¹⁾ A kolozsvári főiskolába az isk. bejegyzés szerint 1813-ban. Szerk.

²⁾ Lásd Népt. Lapja 1879 okt. 15. sz. ³⁾ Ez állítás Tiboldi nyilatkozatával is összhangzik. L. versei előszavában.

munkásságnak, minő a Tiboldié volt Szentgericzén, bárha nem elsőrendű, hanem csak közepes tehetség leendett is; nála pedig a tehetség a szorgalommal párosult s tanítói pályáján tanusított odaadó működésével megmútatta s meggyőzött mindenkit a felől, miként lehet a legegyszerűbb helyzetben is tisztelt és becsült állást kivívni; idejében pedig, sőt később is sokat kellett a világ előítéletével küzdeni, és sokat kellett a miatt szenvedni a szegény mestereknek, kiket azon kívül, hogy a lehető legsilányabbul díjaztak, még sokan le is réztek, hogy ne mondjuk, megvetettek. Avagy nem látjuk-e, hogy igen sok azon korból meritett szindarabokban, ha az író a közönséget hahotára akarta indítani, karrikaturai bünbakkul, azonnal a szegény falusi mestereket rántja elő s állítja pellengérré azt a szegény osztályát a társadalomnak, melynek minden bűne a nyomor volt, s abból keletkezett, hogy munkát sokat, de kegyeret igen keveset kapott. Mint mondtam, Tiboldi igen előnyösen vált ki kar és kortársai közül, mert nőtlen is levén, az anyagiakra kevés gondja volt s így minden idejét a tanításnak szentelhetette, s nem nagyitunk, ha állítjuk, hogy mintatanítóvá avatta magát, s kivívta, mint a néhainak egykori növendéke, és ez idők szerint jeles történészünk Jakab Elek mondja, hogy alatta a szentgericzei népiskola a nemzeti irányu reformokban is első volt, mint elébb a latin humaniorákban.

Tiboldi egy negyed százig kiváló sikerrel folytatott tanítóskodása után Szentgericzéről 1844-ben részint elbetegedése, részint egy később említendő ok miatt szülőfalujába Szentmiklóstra haza távozott. De itt sem pihent sokáig; mert egészsége helyre állván, a tanítási szenvedély is előállott, s míg csak birta, szünet nélkül tanított, hol Szentmiklóson, hol a Kedékben, minthogy egyik helyen sem volt, s nincs ma is rendes tanítói állomás szervezve, hanem a papok folytatják az e hivattal járó mindennemű teendőket. Minthogy pedig Tiboldi nem kötelességből, hanem valódi benső hivatásból tanított, nem szünt meg tanítani addig soha, míg öregségi elgyengülése miatt rá nem kényszerült, mely aztán annyira szobájába zárta, hogy onnan teljességgel nem szabadulhatott sehová, még az általa annyira szeretett s örömmel látogatott köri közgyűlésekbe, s általán az e nemű társas összejövetelekbe sem, melyeknek pedig az ő soha el nem hagyó vidám kedélyhangulata s kit fogyhatatlan humoru adomái miatt mindig kedves vendége volt.

S annyira beleélte magát hivatalába, hogy midőn az egyház hosszas és hű, e téren szerzett érdemei elismeréseül s erkölcsi jutalmául tiszteletes, az az papi czimmel ruházta fel, akkor is, a tőle megszokott humorral jegyzé meg: még is csak mester maradok én, többet érek én így! mert büszkeségének tartotta a legfőbb tanítónak, az Ur Jézusnak mesteri czímét viselni s azt meg is érdemelni.

Szóljunk már munkásságának másik ágáról, az irodalmi működésről, mert méltó, hogy ezt is figyelmen kívül ne hagyjuk. Tiboldi, ha egy szóval akarjuk az irodalom mezején való szereplését megnevezni, népköltő volt. A mit irt, azt mind a nép életéből merítette, annak okulását, erkölcsi javítását czélolta, annak gyönyörűségére, hibái ostorázására, izlése nemesítésére, egy szóval épülésére irta. Elkezdvé szentgericzei mester korában növendékei számára írott karácsoni versein, melyeknek mindenike az egyes gyermekek egyénisége, családi állapota, a tanulásban tanusított szorgalma és előmenetele kifejezések voltak s melyek mindannyian rövidben egy erkölcsi igazságot tolmácsolnak, minden munkáját ugyanazon czél, a javítani törekvés jellemzi. E nemű verse a kezennél levő kötetben 265 van; elképzélhetni, hogy ugyanazon egy tárgyat, lenne az bármily széles körű, ennyi lére eresztetni, s ennyiszor melegíteni fel, nem kis mesterség, hogy olyan ne legyen, mint általában a levesek, melyek a felmelegítés által mindig veszteti szoktak jóságukból. De Tiboldi e tekintetben páratlan mester, kinek a dolog mindig keze ügyében esik. Meg vagyok győződve, hogy nem kis gyönyört szerezne a t. olvasónak, ha e nemű verseiből mutatványokat közölhetnének, mert ez által arról is meggyőződhetnék kiki, mily egyszerű és mégis szép, a célra vezető fordulatokban mily gazdag, minden keresettség nélküli és természetes észjárás jellemzi Tiboldit; de e gyönyörtől meg kell fosztani az olvasót, mert terünk a kiterjeszkedést meg nem engedi, egyes kiszakított sorok pedig kevés beccsel bírnak.

Hasonló czélúak s nem kevesebb beccsel bírók az erkölcsi és arany ábc-ék, melyek ez egyházköri iskolákban sok helyen kedvelt tantárgyul szolgálnak.

Nem utolsó helyet foglalnak el Tiboldi költői munkálatai közt a szintén tanítványai számára irt különféle alkalmi ver-

sek, melyek megfelelő dallammal ellátva használtattak templomba menetelkor, a gyermekek t. i. párosával sorba állva a tanító vezetése alatt énekszóval mentek a templomba, a szülők s általában a gyülekezet lelki gyönyörűségére. Ez egyszerű, de megható jelenetre mindig élénken emlékezem vissza, mert Korondon is gyermekkoromban e szép szokás állott fenn; nem tudom, ma megvan-e? de kár, hogy nincs meg minden falusi iskolánknál, hogy a gyermeki lélek már zsenge korában vezetettnek az ur házának szerelmére s a tanulói korszakon keresztül ápoltatnék ama hajlam és vonzalom, melyet később, midőn elkérgesedik a szív, s megfásul a lélek, oly nehezen lehet fölbreszteni. A különféle alkalmiak közt vannak: játékra menéskori, exámen előtti, halotti és sirversek; ez utóbbiak különösen feltűnők tömör rövidségök s egyszerű és találó szépségöknél fogva, ma is e nemben mintául szolgálhatnának, mert vajmi botránkoztatók a sírköveken látható poétai sületlenségek!

Igen szépek és mulatságosak az általa ugynevezett: *el lenkező versek*, melyekben két, néha három tanuló, inkább fiuk, vagy ha a tárgy úgy kívánja, leányok is, valamely tárgyat két-három oldalról vitatva meg, derítik ki s emelik érvényre a benne rejlő igazságot. Ezekben is nagy mester Tiboldi. Ilyeneket a következő tárgyról irt: „Lakodalmi ünnepélyen“, melyből nem állhatom meg, hogy az első két pár sort ne idézzem; az első így kezdi:

„Halotti szomorú, gyászos gyülekezet!

Szívetekbe hiszem, nagy bánat érkezett“

stb., mire a másik így kezdi a visszafelelést:

„Hó te! hol keresed szarva közt a tölgyit?

Hát hiszen itt nincs tor; lakodalom van itt,“ s így tovább folytatva ügyesen ostorozza a torozást, majd megtámadja a nőket s míg egyik szüntelen gyenge oldalairól tünteti fel, a másik nem szünik meg kedvező világitásba helyezni őket, míg nem végre a támadó fél lovagiasan megadja magát e nyilatkozattal: „Minden jó asszonynak pártfogójok lettem, s azzal aztán szent a békesség.“ E nemüek még: A koczkodó házasok és a jóra intő öreg, szintén lakodalmi ünnepélyi; Karácson ünnepén. A pipa és portubák. A iskola házról. A férfiak ellen és mellettök, előadva két leány által. Jobb lesz-e megházasodni, vagy

még tovább is nőtlenkedni a tanítónak? ezt magáról tanítósa a hetedik évében írta, az akkor már 33-ik évében levő Tiboldi, melyben utoljára is kisüti, hogy csak jobb lesz tovább is váró politikát követni; továbbá vannak még: A viz és bor. A tél és nyár. Hivatal fölötti perlekedés, melyek mindannyian derékul megállják helyöket.

Nem kis helyet foglalnak el Tiboldi gyűjteményében az epigrammok, melyeknek száma 400-an jóval felül van, ezek legtöbbször a fukarság, iszákosság, restség, rágalmazás, gögösség, hivateltenség, pletykaság van ostorozva finom gunynyal, s kevés kimélettel; de szintugy nem kiméli a rossz hazafiakat, rossz költöket, templom kerülöket, kérkedöket stb. stb. s megfordítva az érdemnek is kész megadni a jutalmat; lássunk csak egy pár példát:

Jó erkölcsü szép leányhoz.

Tiszta fehér hónál, szép lányka! fejérb a te kebled,
S tiszta az erkölcsöd, mint mai tiszta havunk.

Kitünően szép leányhoz.

Hajnali rózsánál százszor szebb lányka! miattad
Veszne ma egy újabb Trója, ha volna, viszont.

Látható ezekből, hogy Tiboldi nemcsak a hibát keresi, hanem meglátja a szépet és jót is, s örömmel adózik ezeknek az elismerés koszorújával. Epigrammjai legnagyobb részben eredetiek, de van néhány Ovidius s egy Mártiális után is.

Népdalai közt legszebb és legvonzóbb a „Nyikó mellett születtem én, szegény székely barna legény“ kezdetű, melyben költői hévvel s megható közvetlenséggel festi a szép Nyikó vidékét, mondván:

Szebb ott még a fűzfa ág is,
Mint másutt a gyöngyvirág is.

Szebb a hal is a göbőben.
Mint az öreg Küküllőben,
Hajh! szebb ott még a lányka is,
Édesebb még a csókja is! stb.

Figyelemre méltók továbbá eredeti meséi, melyeknek száma 325, s adomái, melyek 1200-on felül vannak csak a nálam levő gyűjteményben; de a melyeknek tüzetesebb ismertetésébe már csak azért sem bocsátkozhatunk, mert kiszabott területet jóval túlhaladná; érjük meg tehát egyszerűen annak ki-

jelentésével, hogy azok is nagyobb részben mind sikerültek s Tiboldi eredetiségét magukon hordják.

Vannak még, talán a szélrózsa minden irányába szét-hordva, nem tudhatni, miféle művei Tiboldinak, mi elég kár, hogy össze nem kerülhetnek, s egy méltó helyre, pl. a kereszturi iskolakönyvtárában nem juthatnak, hol egy vaskos kötet már is van, a néhai által összeírva és beadva, mint igazán legméltóbb helyre, minthogy Tiboldi székely s épen nyikóvidéki népköltő volt.

Van még Tiboldinak egy költői műve, minek említését szándékosan hagytam leghátul, mivel az legnagyobb szabásu, legnevezetesebb s önálló füzetben is megjelenvén, a legismeretesebb mindenfelé s ez: „Bacchus utazása Szentgericzén.” Ez a híres bortermő esztendőben 1834-ben született, de sajtó alá csak 1841-ben került. Leírja ebben a 34-iki bő termést; mint jelenik meg a faluban a bor-isten, hogyan vezeti fel őt a hegyekbe s írja le neki a különféle hegyeket, azoknak természetét, boraik minőségét; miből egy pár mutatványt látnunk, igazán megérdemli, pl.:

Ki a Tekenőből ¹⁾ felszippant emberül,
 Jó diák, jó arabs, jól beszél görögül.
 Kis verből akárki csak hármat köppintsen,
 Ott is jól tud uszni, hol egy csepp viz sincsen.
 Kít jól megöntözött nedve Kis Bekének,
 Neki fársángi dal, a halotti ének.

S így folytatja tovább, míg leírja mintegy 36 bortermő hegynek különféle tulajdonait, s a hatást, mit azoknak itala előidéz.

Majd a borral való visszaélést ostorozza, keményen dorgálván azokat, kik a borba vizet töltvén, ezáltal a szentgericzei jó bor hirnevéen csorbát ejtenek; majd ismét kiméletlenül csapkódja a részegeskedőket, találó képekben s az életből ellesett példákban állítván szemök elébe azon nevetséges állapotokat egyfelől, midőn az egyik

Nyárban szánnal indult a sokadalomba,
 Búza helyett lisztet vitt volt a malomba.
 Egy más, ki sokáig ült a kancsók mellett,
 Járomba fogta volt, lovát ökör helyett.

Majd a részegségnek az egészségre való káros és elmaradhatlan következményeire mutat:

¹⁾ Hegy neve.

Mi leszen jutalma? koráni gyengülés,
 Sápadt arcz és idő előtti vénülés,
 Reszketeges kezek, elvérmesült szemek,
 Görcs, vízkórság, köszvény, kisebbszett tetemek.

S hogy a kép kiegészítve legyen, a gazdasági hátrányokat is siet feltüntetni s szintén életből vett alakot állít elé, ki

Elfizette borért ősi birtokát is,
 Elvették e miatt hamvas fazakát is.

Ilyen s ezekhez hasonló, sőt még drastikusabb módon is metszi a gúny éle az arra érdemeseket; általában pedig az egész művet átlengi a Tiboldi vidám humora, s a ki egy pár órai gyönyört kíván szerezni magának, jó lélekkel ajánljuk elolvasásra, ha ugyan hozzá juthat; de alig hiszem, hogy a könyvkereskedésekben ma már kapható legyen. Tiboldinak Szentgericzéről való idő előtti eljövételére, köztudomás szerint, betegeskedésén kívül, e műnek is nagy befolyása volt. Miért? mert az emberek az igaz-mondást nem tűrhetik. Hejh! pedig az ur szolgáinak, kik kötelezvék alkalmas és alkalmatlan időben az igének s a mi azt jelenti: az igazságnak hirdetésére, kimondására, mi gyakran jut részökbe a Tiboldi sorsa!!

Vonjunk már az elmondottakból igen röviden ítéletet a Tiboldi jellemére és egyéniségére. Mint tanítót és költőt egyaránt jellemzi őt: az egyszerűség, a magát feltolni nem akaró igénytelenség, a vidám kedélyállapot s az ezekből származó sorsával való megelégedés, s a mi az erkölcsiségnek és becsületnek legfőbb őre, támasza és alapja: a lankadatlan munkás-ság. Temérdek műveit kétszer-háromszor letisztázta, többszörözte. S hogy eszméi annál szélesebb körben terjedjenek, még aggkorában is örömmel járt szerteszéljel magánosokhoz s társaságokba, s mindenütt kedvesen látott vendég volt a kifogyhatatlan humoru s mindig ifju lelkü öreg. Ha a körbe ifju belső ember került, rendszeren ott volt beköszöntőjén, vagy azután felkereste s egy-egy alkalomszerű adomával kedveskedett.

Mikor pedig a gyengeség szobájába szorította, folytatta, mi azelőtt is egyedüli foglalkozása volt: művei rendezését, tisztázását, s ezzel soha sem akart készen lenni, hogy halálát annál tovább halaszthassa; mert ő soha sem várta halálát, mi magános élete mellett is szép jele a sorsával való megelégedésnek. Nagy befolyása volt erre kétségkívül az utolsó évek-

ben kapott 100 forint évi segély, mit a báró Sina Simon alaptól élvezett, s az, hogy egyes buzgó pátronusok, kik között különösen kitűnt a minden szép, jó és igaz ügynek nemes keblü barátja tkts Jakabházy Zsigmond ur, ki hosszasan látta el az irodalom emez öreg bajnokát szálással s más szükségekkel, minek elismerésével és a nyilvánosság előtt való kijelentésével tartozunk, és örömmel meg is tesszük.

De ha meghalni nem kívánt is, eljött ideje a meghalásnak amugy is. Szépen kivette ujjai közül az író tollat öreg társaság: a halál, hogy pihenjen már a toll is, meg a mester is. S miután nála egy teljesen bevégzett élettel állunk szembe, nincs okunk siratni őt, de örvendünk, hogy a miénk vala. Legyen jól kiérdemelt nyugalma csendes és az úr Isten adjon egyházunknak, hazánkknak és az irodalomnak sok ily jelest.

ÜRMÖSI KÁLMÁN.
